

vençal, on no puc assegurar tant si és normal la vocalització de -b- implòsiva en μ^2 (cert que fóra oportuna il·lustració sobre aquest punt per part d'algun especialista del francoprovençal).

Sigui com vulgui és massa simplista l'actitud de M-Lübke (*Das Katalan.*, 109n; *REW*, 8601b) en afirmar que tota relació entre aquest mot del SE. de França, i el cat., és impossible a causa del gènere i de l'accentuació: aquesta última afirmació és gratuïta, i desmentida per l'accentuació real cat.-cast. (que ell ignora); i quant al gènere... ¿Caldrà fer memòria del fet que el femení s'aplica per a variacions semàntiques i augmentatives? Tots ens recordem de casos com *llagosta* al costat de *llagost*, *cuca* 'bestiola' i *cuc* 'verm', cast. *caracola* 'gran caragol', *bicha* i *bicho*. Tampoc no és gens decisiu el fet que a Savoia i parts dels Alps valdesos s'oposin *tona* (*tauna*) 'vespa' i *taon* o *tavan* 'borinot'; ja he dit en nota que els dialectants confonen generalment els dos conceptes, de manera que la determinació semàntica exacta és contradictòria, i en part pot dependre d'una posterior entrada del mot en aquell parlar (*taon* semblà intrús francès, *tavan* podria ser occitanisme) i, en part, d'altres raons.

M-Lübke postula una base ignota *TAUNA, i no estic pas segur que ens hi hàgim d'oposar, majorment quan la qualifica de pre-romana; però en tant que dona a entendre que aquest mot no té res en comú amb el ll. TABANUS, aquí cal protestar. Qui pot creure que sigui casual, tanta coincidència? Sobretot quan TABANUS és un mot amb tantes variants antigues i de mal explicar: potser el roms. *täum*, el port. *tavões*; i bereber *taggunt*:³ car aquest es reforça amb el bereber. *šilhi tauuna* «grosse mouche de boeufs, taon» assenyalat per MLWagner; que, com aquest nota, sembla representar un *TABANUS (*Restos de Latin. Norte de África*, 36); els quals, i en tot cas el fr. *taon*, postulen TABONEM, que en efecte tenim documentat en un escriptor merovingi; l'it. centr. i sept. *tajàno* suposa un itàlic *TAFANUS, que des d'Ascoli (*AGI* x, 6, 8) s'ha estat citant com l'ex. clàssic d'aquestes variants dialectals itàliques amb -F- = -B- llatina.

El fet cabdal del qual hem de partir és que TABANUS és un mot completament isolat dins les llengües indoeuropees. Schuchardt (*l. c.*) estudià la possibilitat que sigui un manlleu pres d'un collectiu àrab en -*ân*, puix que *debbân(a)*, *dubbîn(a)*, *ḍabûr(a)*, *zenbor*, *zunbûr*, són noms del tàvec i de la vespa en l'àrab hispànic i marroquí: l'últim es troba des del S. XIII (*RMa.*) i *ḍabûr(a)* des de l'XI (gloss. de Leyden), s'usa a Síria i Egipte, i ja surt a les 1001 Nits. A mi em sembla que més que de l'àrab podria ser manlleu, en llatí, d'una llengua camítica: bé podria ser autòcton el bereber. *eddeban*, *eddebab*, que Schuchardt creu aràbisme; o del púnic o fenici, puix que el nom de la mosca és *debobo* en arameu i *zebub* o *zebul* sembla ser-ho en altres dialectes paleo-semítics (palmirè?, ugarític?)⁴

Pel que fa a Ernout-M. donen a entendre que *tabanus* és manlleu de l'etrusc, on apareixen com a noms propis formes corresponents a TABANUS i a TA-

BONEM (*tafane*, *tafaunias*), cosa que recolzaria molt bé en el fet que l'it. *tafano* pertany sobretot al Centre d'Itàlia i és estrany al Sud (i això descarta un osquisme). Sigui com vulgui, la cosa certa és que TABANUS no és cap mot heretat de l'indoeuropeu (judici concorde de Walde, Ernout, Meillet, Pokorny i Hofmann) i per això en podem esperar en romànic tota mena de variants no explicables pel llatí: així l'it. *tafano*, així el fr. *taon*, així el prov. i fprov. *tauna*; i ¿per què no hem de creure que també el cat. *tàvec* i el cast. *tábano*?

Ni tan sols ens consta la quantitat de la vocal penúltima de TABANUS en llatí antic, puix que el mot només es troba en prosa: Varró, Plini etc.; si els diccionaris solen posar-li llarga, ho fan sense cap raó que valgui. Consta que era mirat com un mot de llatí vulgar que la llengua clàssica rebutjava, no sabem si per prejudicis (socials?), o per purisme, sentint-li regust poc romà: Virgili l'evita, preferint el mot grec *oestrus*, *Georg.* III, 148, cosa que ens val l'explicació del seu gran comentador Servius (S. IV): «*ὄστρος*, autem, Graecum est: latine *asilus*, vulgo *tabanus* vocatur», al qual fa eco St. Isidor (*Etym.* XII, 8.15); la primera autoritat és Varró, però en el seu tractat de *Re Rustica*, parlant de les vaques «*eas aetate tabani concitare solent, et bestiolae quaedam minutae, sub cauda*» (II, 5.14); i després Plini, sovint, descrivint els insectes: «*reliquorum quibusdam aculeus in ore, ut asilo —sive tabanum— dici placet—, item culicis et quibusdam muscis*»: ell també, doncs, s'excusa de dir un terme ordinaríot (*Nat. Hist.* xi, 100; i de nou 113, 120, xxx, 101).

Tot lingüista pot comprendre que seria més fàcil que un manlleu estranger TABANUS, es vagi adaptar parcialment al sufix llatí -ANUS, d'on it. *tavàno*, -f-, oc. *tavàn*, cat. ant. i dial. *tavà*, que no el canvi oposat: mots en -ANUS no podien ser antics en ll. (on -Ā > -i-). En tot cas és inadmissible el supòsit de M-Lübke, i altres, que el cast. *tábano* sigui un «llatinisme» mal accentuat, a la manera dels barbarismes *còlega*, *imbècil*, o de *fàrrago*: no sols l'abundant transmissió del mot, en català i castellà antics, obliga a descartar la idea d'un llatinisme que vagi ser mal pronunciat (un llatinisme del... llatí vulgar!), sinó que fóra ben difícil de concebre, llavors, que el català n'hagués fet *tàve*, *tàvec* etc. Però és que M-Lübke i els qui el segueixen ni tan sols semblen haver tingut notícia de les formes catalanes; després M-L. intentà salvar-se al·legant que el «cat. *tave*» és manlleu del castellà.

Comença per ser d'enorme inversemblança suposar que una idea patrimonial de pastors i ramaders vagi sofrir deformacions arbitràries provinents d'esferes cultes; i en català aquest «tardà manlleu», provinent de gent poc cultivada, més que de vers erudits, s'hauria adaptat miraculosament a les normes de la fonètica històrica i dialectal! Quan hi ha tan pocs mots d'aquest tipus (en comptem tres: *rave* = *rábano*, *orgue* = *òrgano*, *orfe* = *huerfàno*) el poble hauria ensopegat l'adaptació perfectament. I els erudits pedants, seguits obedientment per les masses pastorals, pàgese